

TURISTIČKO VREDNOVANJE KULTURNE BAŠTINE LIČKO-SENJSKE ŽUPANIJE

Novaković, Ivan

Undergraduate thesis / Završni rad

2022

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **Karlovac University of Applied Sciences / Veleučilište u Karlovcu**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:128:571547>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-30**

VELEUČILIŠTE U KARLOVCU
Karlovac University of Applied Sciences

Repository / Repozitorij:

[Repository of Karlovac University of Applied Sciences - Institutional Repository](#)

zir.nsk.hr

DIGITALNI AKADEMSKI ARHIVI I REPOZITORIJI

VELEUČILIŠTE U KARLOVCU
POSLOVNI ODJEL
STRUČNI STUDIJ UGOSTITELJSTVA

IVAN NOVAKOVIĆ
TURISTIČKO VREDNOVANJE KULTURNE BAŠTINE
LIČKO-SENJSKE ŽUPANIJE

ZAVRŠNI RAD

Karlovac, 2022.

Veleučilište u Karlovcu
Poslovni odjel
Stručni studij ugostiteljstva

IVAN NOVAKOVIĆ
**TURISTIČKO VREDNOVANJE KULTURNE BAŠTINE
LIČKO-SENJSKE ŽUPANIJE**
**Tourist valorisation of cultural heritage
of the Lika-Senj County**

FINAL PAPER

Kolegij: Turističko vrednovanje kulturne baštine

Mentor: dr. sc. Silvija Vitner-Marković, prof. v.š.

Matični broj studenta: 0618616102

Karlovac, 2022.

SAŽETAK

U završnom radu razrađen je teorijski i praktični istraživački problem. Praktični istraživački problem uključuje pregled odabranih atrakcija Ličko-senjske županije, kratki osvrt na kulturu života i rada stanovništva Like, analizu turističkog prometa te turističku valorizaciju kulturne baštine Ličko-senjske županije. Analizirani su odabrani primjeri materijalne i nematerijalne kulturne baštine Ličko-senjske županije te njihova turistička valorizacija.

Ključne riječi: kulturna baština, turistička valorizacija, kulturni turizam, Ličko-senjska županija

SUMMARY

In the thesis there are theoretical and practical research problems. The practical research problem includes the preview of the selected attractions of the Lika-Senj county, short review on the culture and the life style of the Lika's local residents, analysis of the tourist turnover and touristic valorization of the cultural heritage of the Lika-Senj County. The selected examples of the material and non-material cultural heritage of the Lika-Senj County in their touristic valorization have been analysed.

Keywords: cultural heritage, turistic valorization, cultural tourism, Lika-Senj County

SADRŽAJ

1.UVOD.....	1
1.1.Predmet i cilj rada	1
1.2. Izvori podataka i metode prikupljanja	1
1.3.Struktura rada	1
2.POJMOVNO ODREĐENJE KULTURE,KULTURNE BAŠTINE	2
2.1.Kultura.....	2
2.2.Kulturna baština	2
2.2.3.Klasifikacija kulturne baštine.....	3
2.2.3.Upravljanje kulturnom baštinom u svijetu i RH.....	4
2.2.4. Turističko vrednovanje kulturne baštine.....	7
3.KULTURNI TURIZAM.....	9
4. KULTURNA BAŠTINA LIČKO-SENJSKE ŽUPANIJE	11
4.1.Swot analiza Ličko-senjske županije	11
4.2.Materijalna kulturna baština	12
4.3. Nematerijalna kulturna baština	16
4.3.1.Manifestacije.....	18
4.3.2.Gastronomija	20
5.TURIZAM LIČKO-SENJSKE ŽUPANIJE	24
6.PREPORUKE ZA DALJNJU VALORIZACIJU KULTURNE BAŠTINE	29
7.ZAKLJUČAK.....	34
POPIS LITERATURE	35
POPIS ILUSTRACIJA.....	37

1.UVOD

1.1.Predmet i cilj rada

Predmet ovog rada je turističko vrednovanje kulturne baštine Ličko-senjske županije. Cilj rada je analizirati odabrane primjere kulturne baštine Ličko-senjske županije u kontekstu analiza stanja i dostignutog stupnja turističke valorizacije.

1.2. Izvori podataka i metode prikupljanja

Pri izradi rada korištena je stručna literature iz područja kulturne baštine i turizma te službene stranice turističke zajednice Ličko-senjske županije i kulturnih objekata. Pri izradi rada korištena je metoda istraživanja za stolom, metoda deskripcije, kompilacije, metoda analize i sinteze.

1.3.Struktura rada

Završni rad sastoji se od osam poglavlja. U prvom dijelu definiran je predmet i cilj rada, izvori podataka i metode prikupljanja te struktura rada. U drugom dijelu definira se kultura, kulturna baština, upravljanje kulturnom baštinu. U trećem poglavlju govori pojmovno se određuje kulturni turizam i kulturni turist. U četvrtom poglavlju prikazati će se odabrana kulturna materijalna i nematerijalna baština, kulturno turističke atrakcije uključujući spomenike i manifestacije dok u petom će se prikazati turistički pokazatelji u županiji, noćenja i dolaske turista te smještajne objekte . U šestom poglavlju će se prikazati trenutno stanje u županije pomoću SWOT analiza. U zadnjem poglavlju iznijeti će se preporuke za daljnju turističko valoriziranje kulturnih resursa u Ličko-senjskoj županiji. Rad završava zaključnim razmatranjem, popisom literature te popisom tablica i ilustracija.

2.POJMOVNO ODREĐENJE KULTURE,KULTURNE BAŠTINE

2.1.Kultura

Kultura kao definicija obuhvaća ukupnost tvorbi ili pojava u materijalnom i duhovnom životu svakoga naroda i čovječanstva u cjelini.¹ Kultura kao pojam je teško definirati ali zajedničko svim definicijama je da opisuju načine kako su naši preci živjeli, u što su vjerovali, kako su se ponašali. Osim prošlosti kultura opisuje i sadašnjost kako bi se kultura sačuvala i prezentirala za buduće naraštaje. Možemo zaključiti da kultura predstavlja identitet naroda u destinaciji. Identitet se kao skup značajki koje predstavljaju jedinstvenost odnosno autentičnost pojedinca ili neke skupine u smislu različitosti ili pak pripadnosti u odnosu na druge pojedince ili skupine a rezultat su povijesnih događaja i komunikacije među narodima.² Rezultate povijesnih događaja i interakcije među narodima danas se prikazuju u obliku kulturnih dobara koji danas prikazuju kulturnu baštinu određenog naroda i destinacije.

2.2.Kulturna baština

Kulturna baština karakterizira postignuća ljudi koji na području obitavaju s ciljem očuvanja ih vrijednosti. Prema Konvenciji za zaštitu svjetske kulturne i prirodne baštine iz 1972.godine, materijalna kulturna baština sadrži tri glavne komponente: spomenici, skupne građevine i lokaliteti dok nematerijalna kulturna baština označava praksu, prezentaciju, ekspresiju, znanja i vještine određene zajednice.³ Djelovanjem kultura i očuvanja baštine dolazi do pojma kulturnog turizma.

1 Šošić.M.T.; Pojam kulturne baštine - međunarodno pravni pogled, Zbornik radova Pravnog fakulteta u Splitu, Vol. 51, 2014., str. 833.,dostupno na <https://hrcak.srce.hr/file/190718> (13.10.2021.)

2 Leksikografski zavod Miroslava Krležje, <https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?ID=26909>,

3 Jelinčić, D. A., Abeceda kulturnog turizma, Meandarmedia, Zagreb, 2009., str.32.

2.2.3. Klasifikacija kulturne baštine

Kulturna baština se dijeli na:⁴

- a) materijalnu,
 - 1. pokretnu,
 - 2. nepokretnu,
- b) nematerijalnu baštinu.

Materijalnom baštinom se dijeli na pokretnu i nepokretnu, a razlika između pojmova je što materijalna kulturna dobra imaju određen i stabilan oblik dok nematerijalna nemaju određen i stabilan oblik, nego postoje samo u onom trenutku kad se pojave a prenose se usmenom predajom. Pokretna materijalna baština podrazumijeva kulturna dobra koja se mogu premještati bez da se ugrozi njihov identitet. Prema Zakonu o zaštiti i očuvanju kulturnih dobara, pokretnu materijalnu baštinu spadaju:⁵

- zbirke predmeta u muzejima, galerijama, knjižnicama i drugim ustanovama
- crkveni inventar i predmeti
- arhivska građa, zapisi, dokumenti, pisma i rukopisi
- filmovi
- arheološki nalazi
- antologijska djela likovnih i primijenjenih umjetnosti i dizajna
- etnografski predmeti
- stare i rijetke knjige, novac, vrijednosni papiri, poštanske marke i dr. tiskovine
- dokumentacija o kulturnim dobrima
- kazališne skice, kostimi i rekviziti
- uporabni predmeti (namještaj, odjeća i obuća, oružje), prometna i prijevozna sredstva, predmeti i uređaji koji su dokaz razvitka čovječanstva u znanosti i tehnologiji
- i druge pokretne stvari od umjetničkoga, arheološkoga, povijesnoga, antropološkoga i povijesnoga značenja.

⁴ Šošić.M.T.: op.cit., str. 841

⁵ Zakon o zaštiti i očuvanju kulturnih dobara, "Narodne novine", pročišćeni tekst zakona 69/99, 151/03, 157/03, 100/04, 87/09, 88/10, 61/11, 25/12, 136/12, 157/13, 152/14, 98/15, 44/17, 90/18, 32/20, 62/20, 117/21, čl.8

Nepokretnu kulturnu baštinu obuhvaća dobra koja se ne mogu premještaju i čine ga pojedinačne građevine ili kompleksi građevina, kulturno-povijesne cjeline te krajolici. Nepokretno kulturno dobro može biti:⁶

- grad, selo, naselje ili njegov dio,
- građevina ili njezini dijelovi, te građevina s okolišem,
- elementi povijesne opreme naselja,
- područje, mjesto, spomenik i obilježje u svezi s povijesnim događajima i osobama,
- arheološko nalazište i arheološka zona, uključujući i podvodna nalazišta i zone,
- područje i mjesto s etnološkim i toponimskim sadržajima,
- krajolik ili njegov dio koji sadrži povijesno karakteristične strukture, koje svjedoče o čovjekovoj nazočnosti u prostoru,
- vrtovi, perivoji i parkovi,
- tehnički objekt s uređajima i drugi slični objekti.

Osim materijalne imovine, postoji i nematerijalna imovina koja obuhvaća običaje, izraze, obredi, rukotvorine, vještine određenog područja i prenosi se s generacije na generaciju u području glazbe, plesa, igara, tradicijskih umijeća, obrta.⁷ Djelovanjem brojnih sastavnica nematerijalne baštine pod utjecajem materijalnih sastavnica stvara se identitet određenog prostora.

2.2.3. Upravljanje kulturnom baštinom u svijetu i RH

Upravljanjem kulturnim dobrima na globalnoj razini čine međunarodne organizacije koje pomoću memoranduma, planskih dokumenata, politika promiču održiv razvoj koji doprinosi povećanju blagostanja zajednice ali i kulturni razvitak na lokalnoj, županijskoj, nacionalnoj i međunarodnoj zajednici. U svijetu veliku ulogu u

⁶Ministarstvo kulture i medija, <https://min-kulture.gov.hr/izdvojeno/kulturnabastina/vrste-kulturne-bastine/nepokretna-kulturna-bastina/369>, 14.10.2021.

⁷ Šošić.M.T.:op. Cit.,841.- 842.

upravljanju kulturnom baštinom imaju međunarodne organizacije koje imaju veliku ulogu u pogledu očuvanja baštine uz istovremeni razvoj. Najpoznatija organizacija u svijetu za upravljanje je Organizacija Ujedinjenih naroda za obrazovanje, znanost i kulturu odnosno *United Nations Educational Scientific and Cultural Organization* (UNESCO). Organizacije Ujedinjenih naroda za obrazovanje, znanost i kulturu se sastala u Parizu od 17. listopada do 21. studenog 1972.godine na Općoj konferenciji u kojoj je glavni naglasak bio na kulturnoj baštini napominjući da kulturnoj i prirodnoj baštini prijeti uništenje ne samo zbog tradicionalnih uzroka propadanja, već i zbog promjena društvenih i ekonomskih uvjeta koji pogoršavaju situaciju još strašnijim pojavama oštećenja ili razaranja.⁸ Na toj sjednici je donesena Konvencija o zaštiti svjetske kulturne i prirodne baštine 1972.godine u kojoj svaka članica ima da cilj da baština doprinese u životu zajednice i integrira zaštitu baštine određenoj područja. Konvencija ima Odbor za svjetsku baštinu i Fond za svjetsku baštinu koji djeluju od 1976. godine. U pogledu kulture nadležan je odjel za kulturni turizam koji pomaže zemljama članicama u pripremi kulturnih politika koje vode brigu o odnosu turizma i kulturne raznolikosti, turizma i interkulturalnog dijaloga te turizma i razvoja.⁹ Trenutni misija UNESCO-a u pogledu kulture je „Zaštita naše baštine i njegovanje kreativnosti“ u kojemu je naslijeđe i kreativnost temelj za živahna, inovativna i prosperitetna društva znanja.

Slika 1:Logo UNESCO-a

Izvor:Unesco ORG., <https://en.unesco.org/> ,10.09.2021.

⁸UNESCO. Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje. Leksikografski zavod Miroslav Krleža,2021.,<http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx,15,10,2021> , 15.10.2021.

⁹Jelinčić, D. A.: op.cit., str. 79

Osim UNESCO u svijetu djeluju još međuvladina organizacija „Međunarodni centar za proučavanje očuvanja i restauracije kulturnih dobara“ (ICCROM), nevladine organizacije „Međunarodno vijeće muzeja (ICOM) i Međunarodno vijeće za spomenike i spomeničke cjeline ICOMOS“.

U Republici Hrvatskoj Ministarstvo zaštite okoliša i prirode i Uprava za zaštitu prirode su središnja tijela odgovorna za provođenje konvencije za područje prirodne baštine. U Republici Hrvatskoj Ministarstvo kulture obavlja poslove na području kulture i kulturne baštine donoseći propise i pravilnike. U cilju zaštite i očuvanja kulturne baštine ministarstvo donijelo je strategiju očuvanja, zaštite i održivog gospodarskog korištenja kulturne baštine Republike Hrvatske za razdoblje 2011.–2015 kojemu je glavni cilj održivo korištenje kulturne baštine.¹⁰ Unutar strategije donesen je i strateški plan u kojemu se navode načini razvoja održavanja kulturne baštine, rizici u pogledu razvoja baština. Kako bi se ostvarili svi ciljevi u pogledu zaštite potrebna je kontinuirana međusektorska suradnja među svim dionicima počevši o ministarstva, poduzetnica, jedinica lokalne i regionalne uprave pa sve do civilnog društva. Trenutno stanje kulturne baštine na prostoru RH je sve ugroženije posljedicom neodržavanja, neriješenih imovinskih odnosa, starenja stanovnika, siromaštva. Na prostoru RH, postoje pozitivni primjeri revitalizacije kulturnih građevina koji se kroz projekte razvili cjelokupnu zajednicu u društveno-ekonomskom smislu. Razvoj zajednice u pogledu infrastrukture koji je preduvjet razvoja poduzetništva, a u konačnici zapošljavanja domicilnog stanovništva. U posljednjih nekoliko godina porastao je broj revitalizacije devastiranih objekata financiran od strane Europske unije pomoću strukturiranih fondova u kojima se dobiju bespovratna financijska sredstva kako bi se ta područja očuvala ali i gospodarski razvila. Jedan od takvih primjera je i Arheološki park Vučedol. Cilj projekta je doprinijeti gospodarskoj revitalizaciji i razvoju grada Vukovara, Vukovarsko-srijemske županije i šire regije. Izgradnjom i uređenjem Arheološkog parka Vučedol kroz unapređenje kulture i turističke infrastrukture i ponude, komunalne infrastrukture, promociju turizma, razvoj poduzetništva i ruralnog prostora, korištenjem novih tehnologija i kreativnih ideja pri

10 Strategije očuvanja, zaštite i održivog gospodarskog korištenja kulturne baštine Republike Hrvatske za razdoblje 2011.–2015., Ministarstvo kulture, Zagreb, 2011., str.2., dostupno na <https://min-kulture.gov.hr/>

obrazovanju, prezentaciji i promociji jedinstvene kulture i povijesne baštine na prostoru parka.¹¹

2.2.4. Turističko vrednovanje kulturne baštine

Kulturna baština je ukupnost vrednota određene destinacije koju čine materijalna dobra od kulturnog, znanstvenog i povijesnog značaja, te nematerijalizirani oblici čovjekovog stvaralaštva u prošlosti.¹² Procesom vrednovanja baštine doprinosi se stvaranju vrijednosti koje mogu biti ekonomske i društvene odnosno socio-kulturnih vrijednosti. Vrijednosti kulturnih dobara su:¹³

1. Povijesna vrijednost – korijen samog pojma baštine. Potiče odnos ili reakciju na prošlost prema naslijeđenim artefaktima;
2. Znanstvena vrijednost – proizlazi iz znanstvenog sadržaja (npr. tumačenja raznih zapisa) i istraživačkih praksi (npr. Arheologija);
3. Vrijednost autentičnosti – temelji se na jedinstvenost i integritetu kulturnog dobra;
4. Simbolička vrijednost – odražava etnički identitet zajednice prema baštini; simbolizira iskustva i doživlja povijesne i kulturne važnosti;
5. Duhovna/vjerska vrijednost – odražava sveta ili vjerska značenja kulturnog dobra, koja proizlaze iz vjerovanja i učenja organizirane religije, ali oni mogu također obuhvatiti i druge doživlja kao osjećaj strahopoštovanja, ushita, čuđenja, vjerskog priznavanja i sl.;
6. Estetska vrijednost – odnosi se na vizualne karakteristike kulturnog dobra; ljepota koja može obuhvatiti u širem smislu miris, zvuk, vid, odnosno senzorsko iskustvo prema određenom kulturnom dobru. Estetska vrijednost je možda osobnija i individualna od svih vrsta kulturnih vrijednosti koja daje snažan doprinos u smislu blagostanja.

11 Arheološki park Vučedol, <http://arheoloskipark.vucedol.hr/>, 21.9.2021.

12 Antolović, J., Očuvajmo kulturnu baštinu, Vodič za pripremu i provedbu projekata očuvanja kulturnih dobara, Zagreb: Ministarstvo kulture Republike Hrvatske, 2006., str.15.

13 Matečić, I.: Specifičnosti procesa vrednovanja materijalne Kulturne baštine u turizmu, Acta Turistica, Vol 28, No.1, 2016., str. 79., dostupno na <https://hrcak.srce.hr/file/190718> (13.10.2021.)

Prema Svjetskoj turističkoj organizaciji, turistička valorizacija predstavlja utvrđivanje ili procjenu vrijednosti atraktivnosti svih onih pojava, objekata i prostora koji imaju pored ostalih karakteristika i svojstvo atraktivnosti koji za turiste imaju cilj da zadovolje turističke potrebe, bilo kulturne ili rekreativne potrebe.¹⁴ Kako bi se utvrdila atraktivnosti određenog prirodnog resursa ili kulturnog dobra, potrebno je identificira faktore valorizacije. Prema Svjetskoj turističkoj organizaciji postoje dvije osnovne vrste faktora valorizacije:

- Interni faktori,
- eksterne faktori.

Naime pomoću faktora provođenje turističke valorizacije je jednostavnije i efikasnije. Interni faktori se odnose na stupanj iskorištenosti turističkog resursa, odnosno vrijednosti a čine ih urbanizacija, infrastruktura, oprema i turističke usluge te faktori koji se poklapaju sa značajkama samog resursa koji čini osnovu turističke vrijednosti dok eksterni faktori su elementi koji mogu utjecati na turistička kretanja usmjerena k turističkim vrijednostima i koji određuju njihov položaj u odnosu na turističko tržište i potražnju, kao što su pristupačnost, specifičnost vrijednosti, blizina emitivnih centara i važnost (značaj) vrijednosti.¹⁵ Pomoću tih faktora utvrđuje je objektivna procjena turističkog valorizacije odnosno kriteriji procjene. Pri procjeni treba uzeti u obzir i subjektivnu procjenu koja ovisi o preferencijama, stavu i mišljenju procjenitelja jer svaka osoba ima određeno stav o vrednovanju.¹⁶ Stoga pri procjeni se utvrđuju samo osnovni faktori valorizacije. Možemo zaključiti da međusobnim djelovanjem osnovnih faktora određen prostor postaje turistički lokalitet, a povezivanjem sa subjektivnim faktorima može postati turistička destinacija.

14 Weaver, D. (2006): Sustainable Tourism: Theory and Practice, Elsevier Butterworth Heinemann, Oxford, UK, 2006

15 Hrvatska riječ, <http://www.hrvatskarijec.rs/vijest/A28956/Turisticka-valorizacija-manifestacija/>,21.06.2022.

16 Richards, B., Marketing turističkih atrakcija, festivala i posebnih događanja – Kako ga primijeniti, Potecon, London 1997., str. 159

3.KULTURNI TURIZAM

Definiranjem pojma kulture i kulturne baštine dolazimo do pojma koji se dobiva spajanjem istih, a to je kulturni turizam. Pojavio se početkom 20.stoljeća kada su se turisti osvijestili da putovanje u određenu destinaciju im pruža prostor za učenje o novoj kulturi i kulturnim dobrima odnosno obrazovanju iako prve oblike kulturnog turizma možemo vidjeti i u antičko doba gdje su putovanja motivirana posjećivanjima manifestacija, znamenitih građevina i umjetničkih djela.¹⁷ Kulturni turizam je specifični oblik turizma koji obuhvaća posjete turista izvan njihovog stalnog mjesta boravka motivirane interesom za kulturom što obuhvaća povijest, umjetnost, naslijeđe ili stil života ljudi na nekom lokalitetu ili nekoj regiji.¹⁸ Motiviranost kulturnog turista posjete određenoj destinaciji ovisi o stupnju motivacije. Prema stupnju motivacije razlikujemo tri stupnja kulturnog turista:¹⁹

- primarna motivacija- turista koji su u posjetu nekoj destinaciji isključivo s ciljem da bi zadovoljili svoje kulturne potrebe. Pri tome se najčešće radi o posjetu glazbenim festivalima, izložbama, kazališnim predstavama i slično
- slučajna motivacija- turist nema namjeru sudjelovati u kulturnim događajima, ali za vrijeme svog boravka u destinaciji dolazi u kontakt sa domicilom i upoznaje kulturu
- usputna motivacija- turist ima neku drugu primarnu potrebu zbog koje posjećuje destinaciju i u tom slučaju turist boravi u destinaciji radi odmora, posla i drugih razloga pri čemu posjećivanjem kulturnih događaja ima sekundarno značenje.

Možemo zaključiti da kulturni turizam je posjet motiviran interesom za kulturom a profil kulturnog turista je sljedeći: visokoobrazovan, želja za upoznavanje nečega novoga, poštuju tradiciju i povijest. Najznačajniji aspekti kulturnog turizma mogu se sažeti u šest točaka: upravljanje kulturom za potrebe turizma, učinci kulture na

17Jelinčić, D. A.: op.cit., str. 28.

18Kamp Paradiso drage i Apartmani Neda Drage
<https://www.campparadisodrage.com/informacije/turizam-pojmovi.html>,12.10.2021.

19Jelinčić, D. A.:op.cit. str. 30.

turizam, utjecaj turizma na kulturu destinacije, percepcija imidža destinacije od strane potencijalnih turista, potrošnja kulturnog turista i kulturni utjecaj turizma na turiste.²⁰

²⁰Tomljenović, Renata,... (et al.) : Hrvatski turizam – plavo, bijelo zeleno, Kulturni turizam, Institut za turizam, Zagreb, 2006., str. 119.

4. KULTURNA BAŠTINA LIČKO-SENJSKE ŽUPANIJE

U nastavku će se analizirati trenutno stanje Ličko-senjske županije te odabrana kulturna baština sa značajnim potencijalom turističkog vrednovanja.

4.1. Swot analiza Ličko-senjske županije

SWOT analiza kao alati služi u analizi situacije poduzeća, mjesta ali u konačnici određene turističke destinacije i regije. Služi za identificiranje i strukturiranje podataka a sastoji se od četiri elementa: snage, slabosti, prilike i prijetnje. Snage i slabosti dolaze nam iz interne okoline dok prilike i prijetnje iz eksterne okoline. Pomoću tih elemenata prikazati ću trenutno stanje županije i turizma prema Razvojnoj županijskoj strategiji Ličko-senjske županije

Tabela 1: SWOT analiza Ličko-senjske županije

Snage	Slabosti
<ul style="list-style-type: none">• povoljan geoprometni položaj i dobra prometna povezanost s kontinentalnom i jadranskom obalom (autocesta, blizina zračnih i pomorskih luka, blizina gradskih središta)• bogata kulturno–povijesna baština, tradicijske vrijednosti i identitet područja• tradicija proizvodnje autentičnih proizvoda	<ul style="list-style-type: none">• visoka starosna dob stanovništva• nedovoljno korištenje lokalnih proizvoda i tradicije u turističkoj ponudi• nedovoljna marketinška promocija područja i nastupa na tržištu, kratko zadržavanje turista• nedostatak smještajnih kapaciteta i ugostiteljskih objekata• Nedostatak lokacija s informacijama o turističkim sadržajima (slaba turistička signalizacija)• Slaba zaposlenost stanovništva• Neriješena imovinsko-pravni odnosi između kulturne baštine

Prilike	prijetnje
<ul style="list-style-type: none"> • održivo korištenje kulturne baštine u turističke i obrazovne svrhe • dostupnost nacionalnih i EU sredstava za sufinanciranje novih ulaganja posebice u razvoju kulture i kulturnog života • povezivanje s turističkim zajednicama regije u cilju bogatije kulturne ponude • predviđanje rasta kulturnog turizma 	<ul style="list-style-type: none"> • izumiranje stanovništva i povećana migracija mlađe populacije • izumiranje tradicionalnih zanata, obrta • zahtjevna zakonska regulativa • slaba zainteresiranost stanovništva za razvoj kulturnog turizma

Izvor: Strategija razvoja grada Gospića za razdoblje 2016.-2020., https://www.gospic.hr/images/stories/UPRAVA/PDF/strategija/strategija_razvoja_grad_a_gospica_final.pdf, str.68.-70.

U tabeli 1 prikazane su snage, slabosti, prilike i prijetnje Ličko-senjske županije. Snage županije je njen geografski položaj, duga tradicija i bogata kulturna baština. Naime slabosti su prisutnost od depopulacije, nedovoljno marketinški usmjeren posebno kontinentalni dio, nerazvijena turistička infrastruktura visoka stopa nezaposlenost. Prilike su prisutne oko njih, posebno se to odnosi na povezivanje svi dionika koji pružaju usluge od ugostiteljskih do smještajnih. Također prilika je predviđena rasta kulturnog turizma u svijetu jer suvremeni turist osim odmaranja na putovanja želi naučiti nešto novo. Prijetnje se najviše tiču što se tiče stanovništva, posebice odlazak mladih obrazovanih ljudi u razvijenije krajeve čime automatski dolazi do izumiranja tradicionalnih zanata.

4.2.Materijalna kulturna baština

Materijalna kulturna baština Like je osebujna zbog svoje duge povijesti koja se prezentira putem pokretnih i nepokretnih kulturnih dobara. Od pokretnih kulturnih

dobara najzastupljeniji su muzeji i građevine koji se nalaze u turističkoj ponudi Ličko-senjske županije.

Muzej Like je jedan od najstarijih muzeja na području Like. Osnovan je 1958. godine u Gospiću. Prvobitno je bio građen kao ured i stan general pukovnika Ličke pukovnije u vrijeme Vojne krajine no 1964.godine zbog svoje iznimne povijesne vrijednosti koja ga karakterizira da je građen prema kasnobaroknom stilu prenamijenjen je u muzej u kojemu se prezentira pokretni i nepokretni spomenici kulture kontinentalnog dijela Like.²¹ Prema kategorizaciji, Muzej Like Gospić pripada skupini kompleksnih muzeja jer objedinjuje i skrbi o svim područjima iz prošlosti ličkog prostora.²² Muzejsku građu čine odjeli: arheološki, kulturno-povijesni, etnografski i galerijski. Trenutačno u turističkoj ponudi su četiri muzejska postava:²³

- stalni postav „Terra viva“ arheološkog odjela-arheološki nalazi od pretpovijesti do konca srednjeg vijeka, odnosno turske vladavine.
- Stalni galerijski postav pod nazivom „Iz fundusa Galerijskog odjela 19. i 20. stoljeće“ smješten na prvom katu u pet prostorija s slikama poznatih slikara tih stoljeća
- Stalni postav iz Kulturno-povijesnog odjela je najviše zastupljen Zbirkom pokućstva koja predstavlja pregled života Gospićana s kraja 19. i početka 20. stoljeća.
- stalni postav Etnografskog odjela smješten u posebnoj rekonstruiranoj ličkoj kući – brvnašici sa šimplom kao pokrovom i uređenjem koji se izmjenjuje prema tradicionalnim događanja tijekom godišnjih doba u Lici.

Osim stalnog sastava muzeja, muzej posjeduje i knjižnicu otvorenog tipa namijenjena svim korisnicima od malih uzrasti do starije populacije. Uz ponudu stalnog postava, muzej u ponudi ima povremene izložbe raznih umjetnika, mogućnost organiziranja brojnih skupova različitog karaktera, manifestacija te edukacija za sve dobne skupine koje se organiziraju u cilju unaprjeđenja kulture u pogledu posebice mladih. U sklopu

21Lika Destination, <https://www.lika-destination.hr/kulturna-bastina/povijest/muzej-like-gospic>, 15.11.2021.

22Ibidem

23Grad Gospić, <https://gospic.hr/direktorij/muzej-like-gospic/>, 15.11.2021.

muzeja posluje i memorijalni centar Nikole Tesle u naselju Smiljan kao posebna odvojena cjelina. Zbog svoje izuzetne doprinosi čovječanstvu, njegova rodna kuća 1956. godine revitalizirana je u muzej te 2005.godine registriran kao kulturno dobro i upisano u Registar kulturnih dobara Republike Hrvatske. Povodom tome izgrađen i memorijalni centar u kojemu se interpretira njegov život, znanje i njegovi prvi izumi. Osim memorijalnog centra izrađeni su trijem, ispitna stanica i igralište za djecu. unutar centra nalaze se kongresne dvorane od kojih je jedna u turističke svrhe u kojemu se prikazuje dokumentarac o životu slavnog Tesle i njegovim izumima dok je druga predviđena za održavanje sastanaka, kongresa i radionica u pogledu razvoja kulture, poduzetništva. U sklopu centra nalazi se i suvenirnica u kojemu se mogu kupiti autentični suveniri velikog izumitelja.

Spomen dom Ante Starčevića nazvan je po ocu domovine, doktoru Anti Starčeviću. Sagrađen je 1998.godine prema tradicionalnom obliku povodom 175.godišnjice njegovog rođenja u njegovom rodnom mjestu Veliki Žitnik.²⁴ Građena je od tradicionalnim materijalom kraja: od kamena i krov je pokriven drvenom šindrom. Zbog svoje izuzetno kulturno-povijesne važnosti, grad Gospić je odlučio revitalizirati spomen dom u memorijalnu centar. Osim podizanja turističkih sadržaja u ponudu, cilj je bio stvoriti mjesto za okupljanje za brojne namjene. Unutar centra nalazi se izložbeni prostor cijelom njegovom životu. Naime cijelu kuću odnosno memorijalni centar je moguće iznajmiti za konferencije, radionice, sastanke, prezentacije, izložbe kapacitetom za 60 osoba.

Muzej Gacke nalazi se u mjestu Otočac u kojemu je prezentira duga povijest Like od šest tisuća godina dugu povijest naseljavanja ovog područja Hrvatske.²⁵ Stalni postav čini pet zbirki, kategorizirane na arheološke i etnografske. Arheološka zbirka prikazuje naseljavanje stanovništva od pretpovijesne lasinjske kulture, preko japodske kulture pa sve do srednjovjekovnog utvrđenog otočnog grada Otočca dok etnografska prezentira tradicionalan život Ličana i kako su izgledale kuće iznutra,

24 Turistička zajednica Ličko-senjske županije, <http://visit-lika.com/category/planiranje-putovanja>, 16.11.2021.

25 Lika destination, <https://www.lika-destination.hr/kulturna-bastina/povijest/muzejgacke>, 16.11.2021

kako su imali razmještaj prostora te kako se je glačalo bez struje, tkala odjeća.²⁶ Posebnosti ovoga muzeja je da je u cijenu ulaznice uključeno stručno vodstvo bez obzira da li posjetitelj individualac ili grupa.

Kuća Velebita je posjetiteljski i informacijski centar za posjetitelje Nacionalnog parka Sjeverni Velebit smještena je u selu Krasnu. Prepoznatljiva je po svojoj modernoj i atraktivnoj arhitektura prilagođen prostoru s ugrađenim liftom.²⁷ Ovako suvremeno opremljen i uređen proteže se na četiri kata u kojemu se prikazuje prirodnu i kulturnu baštinu kraja podijeljen na četiri teme. Naime izgrađen je kako bi činio kulturno-edukativnu cjelinu posebice mladih pomoću tehnologije. Iako prezentacijski centar naglašava prirodne znamenitosti nacionalnog parka u središtu je kultura i povijest kraja pomoću hologramskih prikaza, animacija, upotrebe 3D naočala. Naglasak na kulturnu baštinu je na četvrtoj etaži u kojoj se prezentira život i stanovanje ljudi na Velebitu, povezanosti čovjeka s prirodom, neobičnim bićima u prošlosti poput vila i vještica. Osim prezentacije kulturnog života toga kraja, na četvrtom katu je dio prostorije namijenjen u edukativne svrhe jer uz pomoć edukatora upoznaju se s vrijednostima parka, rješavaju radne listiće, izvode praktične laboratorijske pokuse, ili lupom promatraju sitni svijet biljaka i životinja. Na tomu katu moguće je organizirati radionice za djecu s obzirom na uzrast bilo daje riječ o osnovnoškolskom, srednjoškolskom te fakultetskom obrazovanju. U ostalim etaža pomoću tehnologije posjetitelji mogu osjetiti mirise biljnih vrsta i okuse kraja, čuti zvuk endemičnih životinjskih vrsta ali se i iskušati u sudjelovanju današnjeg reljefa kraja. U prizemlju se nalazi suvenirnica koja prodaje suvenire u obliku znanstvenih publikacija, boca, majica, magneta i ostalog. Također u prizemlju se povremeno organiziraju i predavanja na temu prirode i kulture, povodom Dana planeta zemlje, Međunarodnog dana georazolikosti, rođendana nacionalnog parka, kuće, dana grada Krasnog i ostalih gradova županije, brojne izložbe i konferencije.

26Turistička zajednica Ličko-senjske županije,<http://visit-lika.com/category/planiranje-putovanja> 16.11.2021.

27Turistička zajednica Ličko-senjske županije,<http://visit-lika.com/category/planiranje-putovanja> 16.11.2021.

4.3. Nematerijalna kulturna baština

Osim materijalne baštine, Ličko-senjska županija obiluje nematerijalno baštinom zbog svoje izrazito duge povijesti a manifestira se znanjima, vještinama, običajima, glazbi, plesu, ritualima, proslavama i vještinama. Pruža zajednici osjećaj identiteta i stalno se obnavlja kao odgovor na njihovo okruženje i uvelike ovisi o čovjeku pa se često naziva živa baština.²⁸

Umijeće izrade coklji je tradicionalna obuća koja se i dan danas upotrebljava kao odjevni predmet, a proglašena je nematerijalnim kulturnim dobrom Republike Hrvatske a izrađuje se od upletenog dijela i otkanog sukna koje se nakon tkanja mora ustupati da bi dobilo čvrstoću.²⁹ Razlikovale su se po mustrama koje su se plele na prednjoj strani coklji. Najpoznatije su leščarske coklje nazvane po Ličkom Lešću kraj Otočca no međutim postoje brojne udruge koje i danas se bavi zanatom izrade coklji. Među najpoznatijim udruga za izradu, unaprjeđenje i promoviranje coklji je udruga Gačanka koja osim za vlastite potrebe izrađuju i za daljnju prodaju. Također kako bi je očuvali održavaju i radionice za sve sudionike posebice za mlađe generacije kako ne bi došlo do izumiranja zanata. Osim stanovništva, u radionicu se mogu uključiti i gosti.

Udruga Gačanka osnovana je 2004.godine u centru za tradicijske obrte u Otočcu i tradicionalno se bavi izradom ličkih narodnih nošnji i držanjem radionica tradicijskih zanata.³⁰ Udruga osim same izrade autentičnih odjevnih predmeta ima važnu ulogu u kulturi Like jer su usmjerene očuvanju i turističkoj valorizaciji raspoloživih kulturnih i prirodnih resursa; povećanju svijesti o važnosti povijesti, okoliša i kulturne baštine kod stanovnika i posjetitelja; očuvanju i revitalizaciji zaboravljenih obrta, znanja i vještina prerade vune i njihovoj turističkoj valorizaciji.³¹ U cilju osvještavanja nematerijalne baštine udruga predstavlja i sudjeluje na brojnim turističkim sajmovima i izložbama u inozemstvu i u Hrvatskoj. Zbog sudjelovanja u brojnim projektima i

28Nikočević L.;Kultura ili baština, Etnografski muzej Istre, Vol.2.,Pazin,2012, str. 16, dostupno na <https://hrcak.srce.hr>

29Lika destination, <https://www.lika-destination.hr/kulturna-bastina/povijest/lickecoklje>,17.11.2021.

30Lika Destination, <https://www.lika-destination.hr/lika-quality/proizvod/gacanka-otocac>, 17.11.2021.

31 Ibidem

izrade na tradicionalni način osvojila je „Znak izvornosti“ za pet proizvoda među kojima je lička kapa, torba, čarape.

Lička kapa

Na samu pomisao na nematerijalnu kulturnu baštinu Like prva asocijacija na većinu stanovništva je lička kapa koja je crveno-crne boje sa crnim resama. Rese su se nosile oko desnog uha a priča govori da dužina resa ovisi o tome koliko su muškarcu bila duga četiri prsta. Vrh kape je bio crven, a oglavlje crno ili crveno s izvezenim motivima kružića koji simboliziraju vojsku na Krbavskom polju koja je bila poražena i da su ožalošćene majke, supruge i sestre svoju tugu pretvorile u ličku kapu tako što crvena i crna boja prikazivali sukob na polju a rese kao simbol bole nad poginulima.

Dangubica poznata u Lici po imenu samica, kuterevka poznati je autohtoni glazbeni instrument koja je dobila ime po mjestu gdje se je izrađivala Kuterevo, a ime je dobila iz razloga što su čuvari stada životinja na livadi čuvajući stoku svirali i gubili dane.³² Mnogi je poistovjećuju sa slavonskom dangubicom, ali razliku je po tome što je izrađena od druge vrste, tamnija i duža je slavonske.

Udruga Prospero osnovana je 2003.godine kao posljedica nemogućnosti zaposlenja ženske populacije područja. Misija i vizija udruga je bila usmjerena na unapređenje položaja žena i izgradnja civilnog društva putem savjetovanja i edukacija u proizvodnji suvenira proizvedeni od autohtonih materijala od vune i keramike.³³ Godine 2018. Udruga osniva održivo društvo j.d.o.o. te svu proizvodnju suvenira prebacuje na društvo jer osim proizvodnje i prodaje suvenira doprinosi razvoju zajednicu u pogledu povećanja zaposlenosti te brizi o okolišu na način da proizvode eko suvenire. Među prepoznatljivim suvenirima Like su: keramička figurica obložena vunom naziva moja sretna ovčica, keramička figurica Likota i Ličanka i filcane papuče "Janja" Filcana ovca "Meri".³⁴

32Lika Destination, <https://www.lika-destination.hr/kulturna-bastina/povijest/dangubica>, 16.11.2021.

33Lika Destination, <https://www.lika-destination.hr/kulturna-bastina/lika/tradicija>, 16.11.2021.

34Lika Destination, <https://www.lika-destination.hr/kulturna-bastina/povijest/udrugaprosporo>, 17.11.2021.

Slika 2: Nematerijalna baština Ličko-senjske županije

Izvor: Turistička zajednica Ličko-senjske županije,

4.3.1. Manifestacije

U Ličko-senjskoj županiji organiziraju se brojna kulturna događanja različitog karaktera tijekom cijele godine. Jedan od najpoznatijih manifestacija je Jesen u Lici. Kroz djelovanje kulturno umjetničkih društava, folklornih ansambla, održavanjem glazbenih i umjetničkih manifestacija prezentiraju se običaji prošlosti koje se prezentiraju u sadašnjosti i predstavlja temelj kulture u budućnosti Like. Osim prezentiranja običaja, na manifestaciji se prodaju autohtoni proizvodi i suveniri.

Smotra folkloru u Otočcu je tradicionalna manifestacija u trajanju od dva dana u kojemu sudjeluju kulturno-umjetnička društva Like i drugih regija. U prvom danu na manifestaciji se organizira povorka društava i izabere se najljepša djevojka u narodnoj nošnji te najizvornija narodna muška nošnja dok drugi dan je nastupanje i

natjecanje folklornih društva u plesu i pjevanju koju ocjenjuje stručno povjerenstvo.³⁵ Ocjenjivanjem društava folklorne skupine i rangiranjem prema skalama autentičnosti odlaze na brojne nacionalne manifestacije kao što su Vinkovačke jeseni, Đakovački vezovi. Možemo reći da je ova jedina manifestacija u kojoj se u potpunosti prezentira, njeguje i očuva nematerijalna baština Ličko-senjske županije.

Lički likovni anale je likovna manifestacija koja se održava tijekom cijelog mjeseca listopada koju organizira Muzej Like dugih četrdeset godina. Na manifestaciji se prezentiraju brojna djela slikara iz Hrvatske na platnu, a osim slika prikazuju se i ilustracije brojnih autora, knjige raznih spisatelja i biografija. Manifestacija prezentira određenu tematiku iz prošlosti i sadašnjosti Like i Republike Hrvatske. Osim ove likovne manifestacije organizira se i mali lički likovni anale za djecu osnovnoškolske dobi koju organizira Likovna udruga Lika i Pučko otvoreno učilište u suradnji s škola u županiji.³⁶ Tema manifestacije su motivi Like s naglaskom na razvijanje kompetencija djece tijekom školovanja odnosno usmjeravanje na stjecanje kreativnih vještina, spoznaja i natjecateljskog duha kroz likovno stvaralaštvo.³⁷

Od glazbenih manifestacija poznato je Gospićko glazbeno ljeto koje organizira Pučko otvoreno učilište u suradnji s domaćim i stranih glazbenicima i glazbenim sastavima. Održava se tijekom lipnja i srpnja u katedrali Navještenja Blažene Djevice Marije.

Ovo su sve manifestacije u županiji pomoću kojih se prezentira, njeguje kulturna baština županije i obogaćuje ponuda kulturnog života lokalnog stanovništva ali i turista.

35Gacko pučko otvoreno učilište Otočac, <http://www.gpou-otocac.hr/kulturno-umjetnicki-amaterizamsmotra-folklor-2/>, 13.1.2022.

36Lika club, <https://likaclub.eu/likovna-udruga-lika-poziva-na-cetvrto-malo-licko-likovno-anale/>, 13.1.2022.

37 Ibidem

Tabela 2:Manifestacije

Manifestacije	Tip manifestacija
Lički likovni anale	Kulturna i umjetnička događanja
Jesen u Lici	Tradicijsko-gospodarska manifestacija
Moto susret MK Crazy wolfs	Sportska manifestacija
Dan Grada Gospića	Kulturna i umjetnička događanja
Gospićko glazbeno ljeto	Kulturna i umjetnička događanja
Gospićka rock scena (GROCKS)	Glazbena manifestacija
Dječje Uskršnje čarolije	Tradicijska manifestacija
Obilježavanje Dana planeta Zemlje	Ekološka manifestacija
Gospićki karneval	Kulturno-tradicijska manifestacija
Prvi pljesak Turniri rekreativaca,	Glazbena manifestacija
Noć muzeja, Međunarodni dan muzeja	Izložbena i ostala događanja (umjetnička, modna, književna, glazbena...) na međunarodnoj razini
Dječja olimpijada	Sportsko-rekreacijske manifestacije za sve uzraste

Izvor: Strategiji turističkog razvoja grada Gospića za razdoblje 2017.-2027., dostupno na: https://visitgospic.com/files/2018/dokumenti/gospic_strategija.pdf

4.3.2. Gastronomija

Autohtona hrana Like je identitet županije predstavlja tradiciju proizvodnje autohtonih proizvoda. Lika je kroz povijest bila pod utjecajem mnogih kultura, poput orijentalne turske ili pak europske pod Austro-Ugarskom i njihovih kuhinja, no iako se neki tragovi mogu primijetiti ipak je najznačajniji faktor koji je oblikovao ličku gastronomiju bila priroda i njeni uvjeti od kojih je teško pobjeći.³⁸ Teški uvjeti rada u poljoprivredi i stočarstvu te oštra klima zahtijevala je stanovništvu težu hranu.³⁹ Sva hrana je

³⁸ Tradicionalna lička kuhinja, <https://www.posjetiliku.com/2018/01/04/tradicionalna-licka-hrana/> 09.12.2021.
³⁹ Ibidem

proizvedena djelovanjem njihovoga rada i truda. Među prepoznatljivim gastronomskih specijalitetima je sir lički škripac, lička basa, lička janjetina, lički krumpir, masnica i štrudla dok od pića ističe se lička šljivovica. Priprema i proizvodnja ličkog škripavca se nalazi u registru zaštićenih oznaka izvornosti i zaštićenih oznaka zemljopisnog podrijetla te je zaštićen na području cijele Europske unije. Upisom u registar i dodjeljivanje oznake govori o tome da je dozvoljena samo proizvodnja sira škripavca samo na području Like od krava uzgojeni u Lici. Specifičan je po tome što se na tradicionalni način priprema i proizvodi. Od ostalih mliječnih prerađevina poznata je i lička basa, punomasni meki sir koji se najčešće pronađe u predjelima brojnih ugostiteljskih objekata. Osim sira škripavca na EU registru zaštićenih oznaka izvornosti i zaštićenih oznaka zemljopisnog porijekla je lička janjetina i krumpir. „Lička janjetina“ je meso dobiveno janjadi ojanjene od hrvatske izvorne pasmine ovce, lička pramenka.⁴⁰ Posebna je po svom autentičnom intenzivnom mirisu. Aromatični profil mesa sadrži isparljive sastojke (aldehyde, alkohole, ketone) koji potječu od specifične prehrane na livadama gdje se pramenka uzgaja.⁴¹ Ovce pasu tijekom ljeta (s naglaskom na bogatstvo biljaka, pogotovo aromatičnih trava), zimi ih dohranjuju mješavinom lokalno proizvedenih žitarica i sijena.⁴² Lički krumpir je u prošlosti narodu zamijenio potrebe krupa. Karakterističan je po svojoj boji, obliku i tekstura: pokožica je žute do smeđe ili crvenkaste boje, a boja mesa gomolja je svijetlo bijele do žute boje, duguljast, brašnast zbog izrazite suhoće zemlje na kojoj je posađen.⁴³ Od poslastica poznata je lička masnica odnosno masno dizano tijesno punjeno maslom i sirom te lička štrudla od šljiva i jabuka. Područje Like prepoznatljivo je po rakijama a najpoznatija je lička šljivovica, a proizvodnja rakije odnosno pečenje je tradicionalan jer kao i u prošlosti ni sada svi nemaju kotao za pečenje.⁴⁴ Unaprijed se dogovara termin pečenja a zatim bi se rodbina i prijatelji okupljali i degustirali.⁴⁵ Sami proces proizvodnje i običaj pečenje rakije je jedinstven jer osim sastajanja tu se je i dogovaralo ličko prelo koje bi započelo otkanjem muškog djela.

40Udruga uzgojivača ovaca "Lika",Lička janjetinja-oznaka zemljopisnog podrijetla,Gospić., 2017,str.1.,dostupno na <https://poljoprivreda.gov.hr>

41 Ibidem

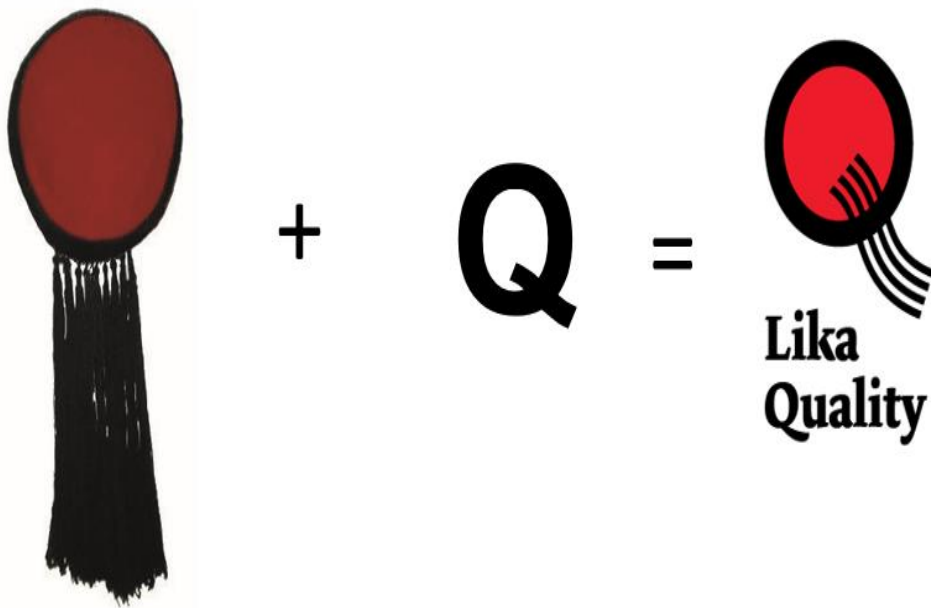
42Agroklub,<https://www.agroklub.com/stocarstvo/licka-janjetina-u-elitnom-europskom-klubu-znate-lisve-o-pasmini-licka-pramenka/46304/>,14.11.2021.

43Udruga proizvođača Ličkog krumpira , Lički krumpir-oznaka zemljopisnog porijekla,izmijenjena specifikacija proizvoda, 2014, str.3.,dostupno na <https://poljoprivreda.gov.hr/>

44 Lika club, <https://likaclub.eu/sljivovica-pecenje-rakije-lici/> ,14.11.2021.

45 Ibidem

Slika 3:Lika Quality

Izvor:Lika Destination, <https://www.lika-destination.hr/regionalni-sustav-kvalitete/>, 11.01.2022.

Ličko ojkanje odnosno „rozgalica“ je tradicionalno pjevanje s poznatom tehnikom kojom su muški članovi pjevali. To je stil pjevanja sa oštrim i dugotrajnim drhtanjem glasa na slogovima „oj“ koje se nalazi na UNESCO -ov popis nematerijalne kulturne baštine kojoj je potrebna hitna zaštita iz razloga što prijeti depopulacija Like. Ličko prelo je glazbeno scenski prikaz kojega karakterizira način života Ličana u večernjim satima tijekom zimskog perioda. Prelo je namijenjen za okupljanje mladih djevojaka i momaka. Osim mladih udane žene bi se okupile i da predu vunu, pletu čarape i čijaju perje. Stariji muškarci bi se sastali i obavljaju dogovore u vezi radova na poljoprivredi i stočarstvu. Nakon sastanka bi svirali dangubicu, pjevali i pili rakiju. Naime trenutno se prela ne održavaju kako je bilo u prošlosti zbog sve manjeg broja stanovnika u selima. Povremeno kulturna umjetnička društva održavaju prela povodom svetkovina i nastupa na temu prela.

Slika 4:Ličko prelo

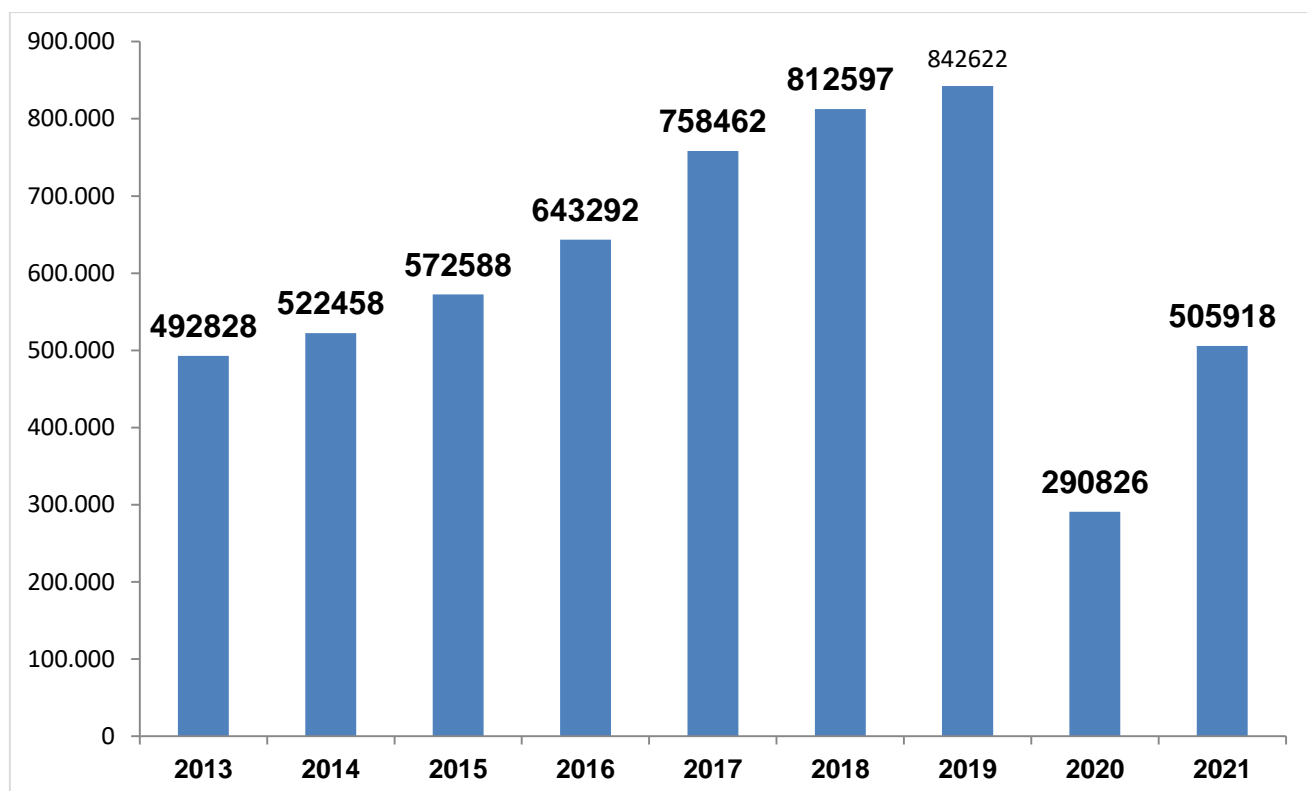

Izvor:Najbolje u Hrvatskoj, <http://www.najboljeuhrvatskoj.info/ideje/licko-prelo-2738.html>, 19.1.2022.

5. TURIZAM LIČKO-SENSJSKE ŽUPANIJE

U nastavku će se prikazati turizam u Ličko-senjske županije. Naime najveći udio dolaska i noćenja u županiji privlače nacionalni parkovi Plitvička jezera i Sjeverni Velebit te park prirode Velebit te gradovi pri jadranskoj obali odnosno grad Novalja. U nastavku će se prikazati motivi dolaska posjetitelja te posjećenost prema gradovima.

Grafikon 1: Dolasci turista u Ličko-senjskoj županiji od 2014.-2021.godine u komercijalnom smještaju

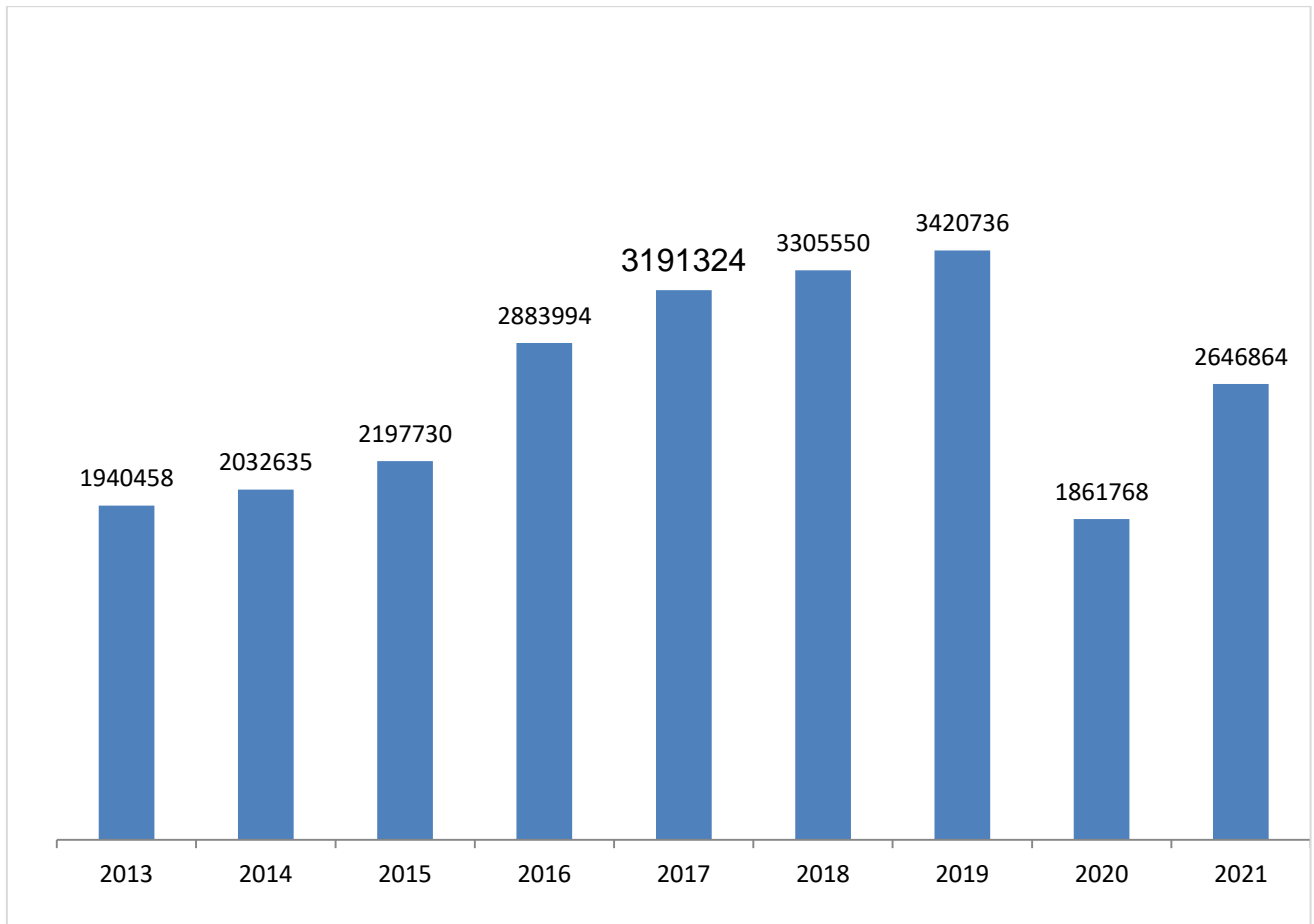

Izvor: obrada autora prema podacima Turizam Ličko-senjske županije u brojkama, <https://www.hgk.hr/documents/turizamlickosenjske-zupanije6033badfb0645.pdf>, str.3., 12.01.2022.

Na grafikon 1 su prikazani dolasci turista od 2014.-2021.godine. Iz tablice vidimo kako kontinuirani porast dolazaka turista od 2013.-2020.godine. Najveći udio dolazaka bilježi priobalni dio županije: Novalja i Senj te općina Plitvička jezera odnosno glavni motiv je dolazak u nacionalni park Plitvička jezera. Godine 2021. bilježi se pad dolazak turista za 65% u usporedbi sa 2020.godinom. Pad je

uzrokovan globalnom pandemijom Sars-Covid 19 koji je uzrokovao pad turističke industrije diljem svijeta.

Grafikon 2: Noćenja turista u Ličko-senjskoj županiji od 2013.-2021.godine u komercijalnim smještajnim objektima

Izvor: obrada autora prema podacima Turizam Ličko-senjske županije u brojkama, <https://www.hgk.hr/documents/turizamlickosenjske-zupanije6033badfb0645.pdf>, str.3., 12.01.2022.

Na grafikonu 2. prikazana su noćenja turista u razdoblju od 2013.-2021.godine godine u komercijalnom i nekomercijalnom smještaju. Iz grafikona možemo vidjeti kako se noćenja u Ličko-senjskoj županiji kontinuirano povećavaju od 2013. do 2020.godine. Godine 2021.godine bilježi se pad noćenja kao što smo na prethodnom grafikonu naveli uzrokovan korona virusom. U strukturi turista 2021.godine, strani turisti

ostvarili su 84,48 % noćenja dok domaći gosti su ostvarili 15,51 % noćenja u odnosu na prethodnu godinu

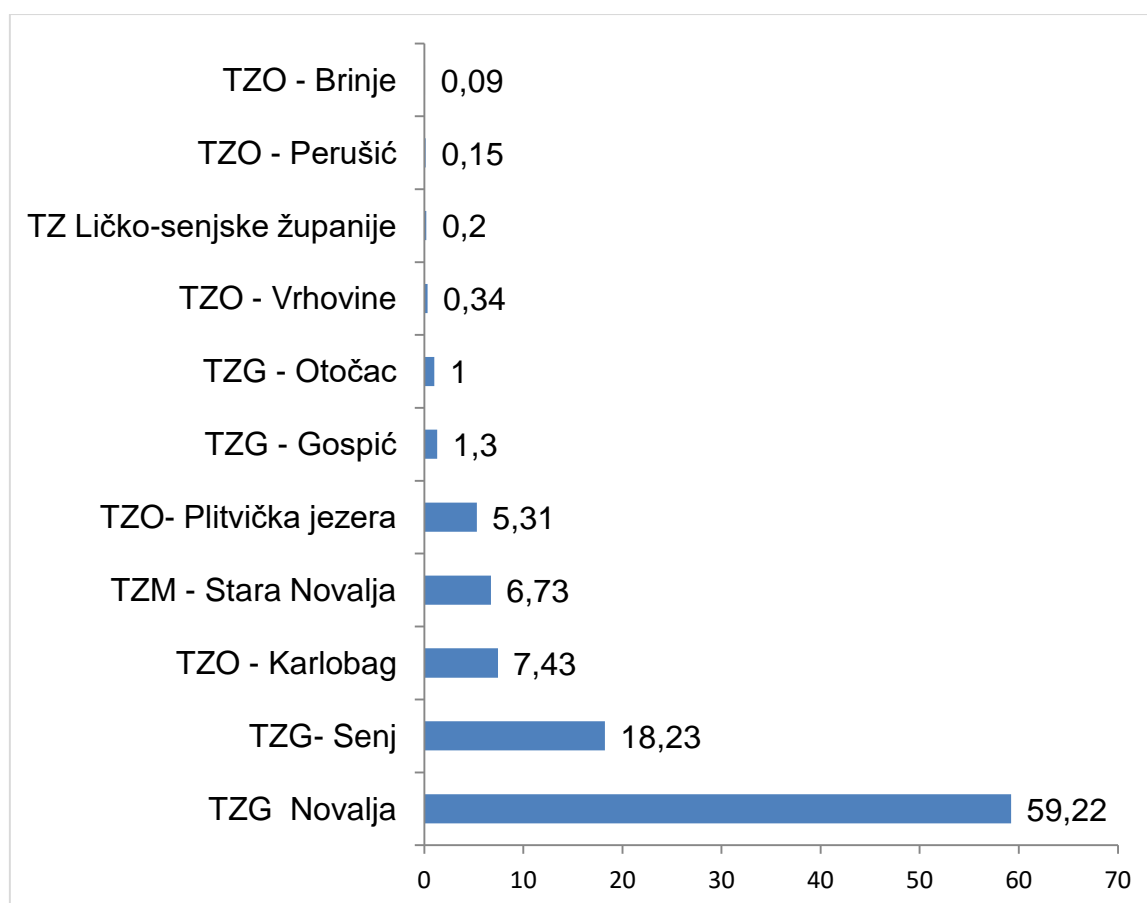
Tabela 3: Dolasci i noćenja u Ličkoj-senjskoj županiji u 2020.godini po turističkim zajednicama

Turistička zajednica	Dolasci domaći	Dolasci strani	Dolasci ukupno	Noćenja domaći	Noćenja strani	Noćenja ukupno
TZG Novalja	20.434	105.622	126.056	246.977	855.606	1.102.583
TZG- Senj	7.208	41.252	48.460	77.466	262.039	339.505
TZO - Karlobag	3.103	14.817	17.920	24.074	114.196	138.270
TZM - Stara Novalja	1.549	10.011	11.560	21.279	103.938	125.217
TZO- Plitvička jezera	13.392	49.476	62.868	22.578	76.372	98.950
TZG - Gospić	4.548	3.545	8.093	15.775	8.452	24.227
TZG - Otočac	3.816	5.720	9.536	8.794	9.625	18.419
TZO - Vrhovine	1.224	1.887	3.111	2.357	3.940	6.297
TZ Ličko-senjske županije	597	495	1.092	1.911	1.979	3.890
TZO - Perušić	505	264	769	1.709	1.025	2.734
TZO - Brinje	263	1.097	1.360	310	1.362	1.676
Ukupno:	56.639	234.186	290.825	423.230	1.438.534	1.861.768

Izvor: obrada autora prema podacima Turizam Ličko-senjske županije u brojkama, <https://www.hgk.hr/documents/turizamlickosenjske-zupanije6033badfb0645.pdf>, str.3., 12.01.2022.

U tabeli 1.prikazani su dolasci i noćenja turista u Ličko senjskoj županiji u 2020.godini po turističkim zajednicama županije. Iz navedenoga možemo zaključiti za najveći udio turista boravi u priobalnom dijelu županije i u općini s najpoznatijem nacionalnom parku Republike Hrvatske, Plitvička jezera. Najposjećenije su općina Novalja, Senj, Karlobag i Plitvička jezera. Naime zanimljivo je da grad Gospić i okolica koji svoj turizam bazira na kulturi ima vrlo malen broj dolazaka i noćenja.

Grafikon 3:Udio noćenja po turističkim zajednicama Ličko-senjske županije 2020.godine u %

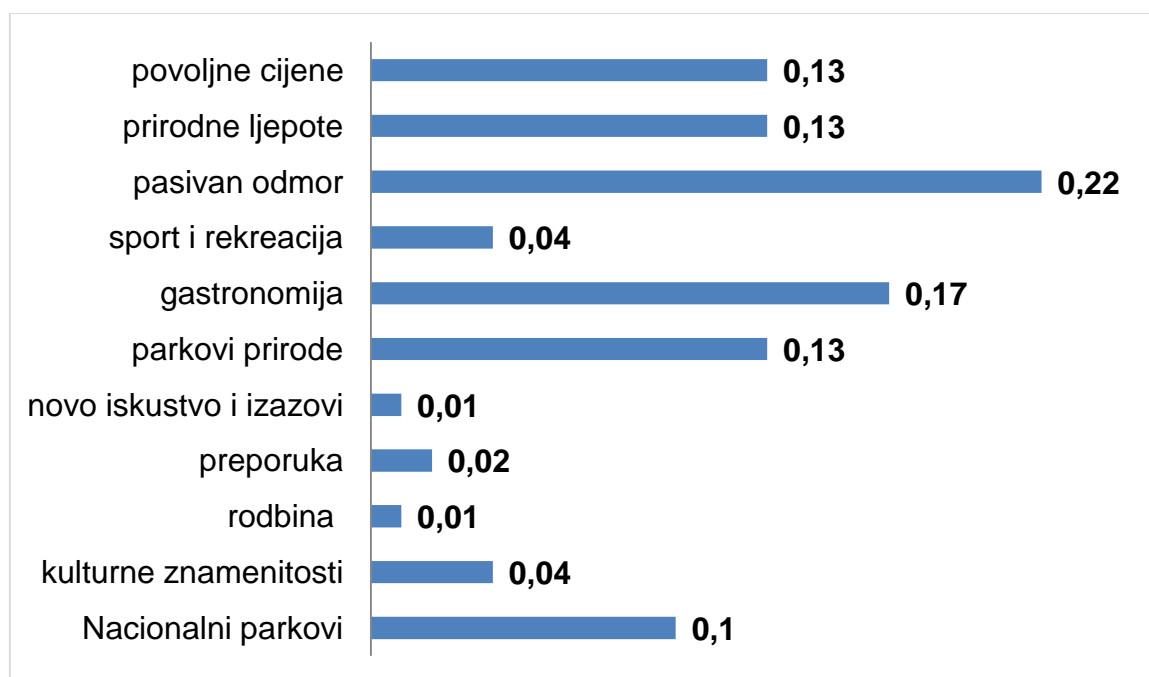
Izvor: obrada autora prema podacima Turizam Ličko-senjske županije u brojkama, <https://www.hgk.hr/documents/turizamlickosenjske-zupanije6033badfb0645.pdf>, str.13., 12.01.2022.

Na grafikonu 3. Prikazan je udio noćenja u postocima 2020.godine po turističkim zajednicama. Iz navedenoga možemo vidjeti kako da priobalni dio zauzima 91,61%,

dok kontinentalni dio županije zauzima 8,39%. Iz ovoga možemo zaključiti kako turisti inače dolaze u ovu županiju na pasivan odmor odnosno na ljetovanje.

Radi lakšeg razumijevanja, u idućem grafikonu će se prikazati motivi dolaska turista u Ličkom-senjsku županiju. Kao što je već izneseno, čak 22% turista dolazi na pasivan odmor. Drugi naveden motiv dolaska je bogata gastronomska ponuda kojom Ličani vrednuju tradiciju izrade. Nakon pasivnog odmora i gastronomije, treći razlog su prirodne ljepote županije i povoljne cijene. Zanimljivo je da stvaranja novog iskustva, posjet rodbini zauzima tek 1% kao motiv dolaska turista.⁴⁶

Grafikon 4: Motivi dolaska turista u Ličko-senjsku županiju u 2018. godini

Izvor: Krpan V.; Promocija održive turističke destinacije Like, Sveučilište Sjever, 2019., str.70.

46 Krpan V.; Promocija održive turističke destinacije Like, Sveučilište Sjever, 2019., str.70.

6.PREPORUKE ZA DALJNJU VALORIZACIJU KULTURNE BAŠTINE

Kako bi se unaprijedila kvaliteta lokalne zajednice s ciljem očuvanja svih materijalnih i nematerijalnih resursa a u konačnici povećava turističku ponudu Like kao turističke destinacije potrebna je suradnja među svim dionicima. Kako je izneseno u „Strategija turističkog razvoja Grada Gospića“ *turizam se valorizira posredstvom izražavanja naše kulture i identiteta, nacionalnog ponosa, poslovnih vještina i napose kao prostor za dugoročan društveni i gospodarski razvoj Grada Gospića. Turizam Gospića ne smije postati žrtvom trenutne turističke ponude, nego se mora igrati na kartu održivog turizma i kreativnih inovacija temeljenih na vlastitoj viziji i pozicioniranju posebice kulturnih.*⁴⁷ Na temelju iznesene misli, odnos među dionicima u cilju unaprjeđenja kvalitete i razvoja destinaciju prikazati će se pomoću aktivnosti navedene u Razvojno strategiji Ličko senjske županije i grada Gospića.

Prikaz 1:Razvojni ciljevi

Izvor:Strategija razvoja grada Gospića 2016.-2020., https://www.gospic.hr/images/stories/UPRAVA/PDF/strategija/strategija_razvoja_grada_gospica_final.pdf, 11.01.2022.

Kako bi opstala baština i dalje vrednovala u budućnosti, potrebna je suradnja svih dionika na lokalnog, regionalnoj ali i na nacionalnog razini u obliku partnerstva i

47 Strategija razvoja grada Gospić za razdoblje 2016.-2020.godine, Grad Gospić, Gospić, 2016.,str.5-107 dostupno na <https://www.gospic.hr/> , (13.01.2022.)

klastera.⁴⁸ To će se omogućiti suradnjom na svim razinama djelovanja. Međusektorskom suradnjom ojačati će se privlačnost i konkurentnost destinacije koja posljedično dovodi do razvoja u pogledu povećanje stopa zaposlenosti, prihoda i smanjenju migraciju u ovom kraju jer prema popisu stanovništva sve manji broj mlade populacije ostaje u ovom kraju u kojemu je već prisutna prijetnja od izumiranja populacije.

Partnerstvo je potrebno uspostaviti na svim razinama kroz projekte i radionice u kojima će lokalna zajednica domicilnom stanovništvu omogućiti zaposlenost i opstanak ali i očuvati i vrednovati baštinu. Na primjer kako bi se očuvala nematerijalna baština Like potrebna je suradnja između udruga koji proizvode suvenire i autohtone proizvode s turističkom zajednicom održavaju manifestacije u pogledu kulture baštine. Najbolji primjer u Lici je manifestacija „Jesen u Lici“ koja predstavlja doživljaj Like kroz autohtone proizvode, kulturna umjetnička društva. Na manifestaciji sudjeluju brojne udruge, obrti i kulturna umjetnička društva koji predstavljaju kulturu kraja u obliku doživljaja s mogućnošću da se posjetitelj i sam iskuša u plesu, preradi vune i stvori doživljaj Like koja se pamti. Stvaranja jedinstvenog iskustva kroz zvuk, ples, okus, arome prikazati će se veća vrijednosti kraja koja ostaje u svijesti posjetitelja. Nematerijalna baština poput ličke kape, dangubice, suveniri od vune došli bi do većeg izražaja kod posjetitelja. Ova manifestacija u suradnji s lokalnoj zajednicom, stanovništvo mogla bi se održavati više puta godišnje odnosno kroz sva četiri godišnja doba u kojemu bi se na tradicionalni način prezentirala kultura kraja u to doba.

Održavanjem manifestacije zaživjela bi tradicija kraja. Manifestacija bi se valorizira na načine sudjelovanja posjetitelja s obzirom na stvaranje željenog doživljaja i podijelila bi se na aktivno i pasivno sudjelovanje, upijanje i uranjanje.⁴⁹ Kao što sama riječ kaže aktivno bi se posjetitelj uključio u sudjelovanju u svim aktivnosti od plesa i izrade rukotvorina. Ukoliko posjetitelj ne bi uključio aktivno već pasivno, promatrao bi procese sudjelovanja drugih aktivnih sudionika i tako stekao određeni stupanj doživljaja. Ukoliko se odluči na proces upijanja manifestacije, posjetitelj bi

48 Ibidem

49 Pine, B. J. II, Gilmore, J. H., The experience economy, Harvard business review press, Boston, 2011.str.46.

preusmjerio cijelu pažnju na stvaranje doživljaja ili pak „uranjanja“, kada posjetitelj postaje aktivan sudionik manifestacije.

S obzirom na sudjelovanje, posjetitelji bi doživjeli manifestaciju kroz zabavni, edukativni, estetski i eskapističko iskustvo i doživljaj.⁵⁰ Ovim pristupom bi ovakva velika manifestacija utjecala na povećanje turističke ponude, a u konačnici i razvoj grada Gospića koja istovremeno povećava razvoj grada, gospodarstvo, obrazovanje stanovništva ali i privlači kulturne turiste. Zabavni karakter manifestacije dobio bi posjetitelj koji pasivno sudjeluje u manifestaciji i to kroz promatranje sudionika i kroz sudjelovanje drugih u aktivnosti. Edukativni karakter manifestacije dobio bi posjetitelj koji aktivno sudjeluju u plesu, zvuku, izradi rukotvorina pritom stječe brojna znanja i vještine koje obogaćivaju njegovo iskustvo. Estetski karakter je onaj u kojemu posjetitelj pasivno sudjeluje u manifestaciji i zaokuplja pažnju gledanjem s određene udaljenosti odnosno fokusira svoje misli na određenu aktivnost. Eskapistički doživljaj manifestacije je onaj u kojemu promatrač postaje aktivan sudionik potpuno uključen u događanje u kojemu potpuno doživljava iskustvo kroz spektre sudjelovanja.⁵¹

Iz navedenoga, nematerijalna baština bi se vrednovala kroz društvene elemente ali i sociokulturne jer sudjelovanjem na ovakvoj manifestaciji bi se sačuvali običaji i vještine kraja koje bi se bolje vrednovala, ali i ugradile u iskustvo i doživljaj posjetitelja. Ekonomsko vrednovanje nematerijalne baštine stvorio bi pozitivne učinke za čitavu zajednicu uključujući domicilno stanovništvo, vlasti, turističke zajednice, a u konačnici i Republiku Hrvatske. Posjećivanjem ovakve manifestacije i kroz sudjelovanje povećao bi se prihod udruga i vlasti. Povećanjem prihoda izravno bi utjecalo i na osnivanje novih udruga koje njeguju kulturnu baštinu, što automatski dovodi do povećanja zaposlenosti, a u konačnici i smanjenja migracije stanovništva. Povećanjem zaposlenosti i redovitim održavanju radionica, sastanaka prenose se znanja, vještine mlađim generacijama koja utječu na cjelokupni razvitak turističke destinacije i regije. Kako bi se povećala vrijednost materijalne baštine, posebice muzeja u Ličkoj-senjskoj županiji potrebno je osmisliti turistički proizvod koja će osim povećanja posjećenosti muzeja utjecati i na razvoj kraja. Uspostavljanjem odnosa između lokalnog stanovništva, turističkih zajednica, lokalnih vlasti, obrazovnih

50 Pine, B. J. II, Gilmore, J. H.:op.cit.str.46.

51 Pine, B. J. II, Gilmore, J. H.:op.cit.str.47.

ustanova, kulturnih ustanova i pružatelja turističkih proizvoda u Lici je u veljači 2017. godine osnovan prvi turistički klaster u cilju revitalizacije Like u područje održivog rasta i razvoja, ali i brendiranja Like kao destinacija zaštićenih područja i gastro-destinacija. Klaster Lika Destination obuhvaća tri županije: Ličko-senjsku, Karlovačku i Zadarsku, tri grada: Gospić, Senj i Otočac i dvanaest općina, a dio je projekta INTEGRA LIKA 2020.⁵² Naglasak projekta je uspostaviti integrirani gospodarski razvoj Like i primorja koji obuhvaća povezivanje svih dionika kako bi se povećala konkurentnost Like kao destinacije prirode, kulture, tradicionalne djelatnosti.⁵³

U cilju brendiranja Like kao destinacija, glavni cilj klastera je promocija svih turističkih sadržaja u tim destinacija zajedno, bilo prirodne ili kulturne baštine, gastronomije. Fokusom na razvoj kulturnih djelatnosti kao izrada autohtonih suvenira i povezivanjem s kulturom života domicilnog života, prezentiranjem kroz održavanje redovitih radionica, manifestacija, posjetama muzeja omogućit će unaprjeđenje kvalitete usluga u turizmu, ali i života u Lici. Unutar klastera provode se brojni projekti u cilju cjelokupnog razvoja i povećanja kvalitete života u Lici za stanovnike, ali i turiste. Jedan od projekata je regionalni sustav kvalitete hrane, pića i suvenira pod nazivom Lika Quality. Cilj projekta je turistički razvoj zasnovan na tradicionalnoj poljoprivredi, stočarstvu, proizvodnji suvenira u kojemu lokalna poljoprivredna gospodarstva, udruge proizvedu proizvode, robu ili usluge, a restorani, hoteli i drugi pružatelji usluga na području Like prodaju turistima u obliku suvenira, hrane, pića.⁵⁴ Tim načinom uspostavlja se kružni tok velikog broja sudionika koji će omogućiti razvoj cjelokupne destinacije. Osim Lika Quality, tu je projekt IQM Destination Lika kojeg provode Klaster Lika Destination, Nacionalni park Plitvička jezera i tvrtka Feel IQM, a cilj im je povezivanje subjekata u destinaciji kako bi gostima pružili najbolju uslugu, kvalitetu. Kako bi subjekti pružili što bolju kvalitetu usluge a turisti što duže ostali, ovaj projekt je definiran sa nizom standarda koji zahtjeva od svih dionika (hotela, restorana, muzeja, poljoprivrednika, atrakcija i drugih interesnih skupina) koji se žele uključiti u razvoj mora i vlastito razvijati u

52 Lika Destination, <https://www.lika-destination.hr/o-nama/>, 17.02.2022.

53 Ibidem

54 Lika Destination, <https://www.lika-destination.hr/regionalni-sustav-kvalitete/>, 10.03.2022.

pogledu edukacija, obrazovanja, ali i ulaganja u imovinu.⁵⁵ Jedino obrazovanjem i ulaganjem u svoju djelatnost moguće je uspostaviti veći standard kvalitete u turizmu ali i u životu domicilnog stanovništva. Opstanak Like kao autentične destinacije je moguć, ali potrebno je raditi na njemu. Ovakvim projektima i povezivanjem svih dionika u turizmu, posebice objekata kulturne baštine Like i ugostiteljskih objekata moguće će razviti kulturni turizam Like. Na način da svi dionici moraju za dobrobit svih žitelja jer će omogućiti razvoj gospodarstva, zajednice ali i smanjiti prijetnju od depopulacije.

Osim navedenog potrebno je i investiranje u turistički smještaj, odnosno obnova i ulaganje smještajnih kapaciteta visoke kategorije. Naime nekoliko hotela u blizini nacionalnog parka Plitvička jezera je kategorizirano sa četiri zvjezdice dok u gradu Gospiću niti jedan. Većina ih se nalazi u priobalnom dijelu Like, u gradu Novalji i Senju. Osim smještajnih kapaciteta potrebno je ulaganje u turističku infrastrukturu u pogledu razvoja tematskih ruta kroz priče, legende odnosno izgradnju tematskih staza i puteva i postavljanja turističkih putokaza na tim stazama. Veliku zadaću imaju lokalne vlasti i turistička zajednica. Na primjer. Turistički proizvod „Putevima sira“ kojim bi se omogućilo da turisti posjećuju obiteljska poljoprivredna gospodarstva da posjete male sirane i isprobaju sireve i razne druge specijalitete.⁵⁶ Na primjer putevima Nikole Tesle koji bio prikazan njegov život i stanovanje u Smiljanu i gradu Gospiću.

Uspostavljanjem suradnje između svih dionika i turistički objekata omogućio bi se održivi razvoj destinacije koji jedinstvenim spojem kulture, tradicije njeguje i vrednuje baštinu i tim omogućuje rast i razvoj Ličko-senjske županije.

55 Lika Destination, <https://www.lika-destination.hr/igm-destination-lika/> ,10.03.2022.

56 Strategija razvoja grada Gospić za razdoblje 2016.-2020.godine, Grad Gospić, Gospić, 2016.,str.5- 107 dostupno na <https://www.gospic.hr/>, str.68., (10.03.2022.)

7.ZAKLJUČAK

Kulturna baština predstavlja jedinstveno bogatstvo određene destinacije i predstavlja identitet toga kraja, a sastoji se od pokretnih i nepokretnih kulturnih resursa. Da nema kulturnog resursa, ne bi bilo kulturne baštine, a pojavom kulturne baštine dolazimo do pojave kulturnog turista i kulturnog turizma. Kulturni turizam jedan je od specifičnih oblika turizma u kojemu je razlog posjete određen posjetom upoznavanje kulture i tradicije kraja. Važnu ulogu u očuvanju i vrednovanju kulturne baštine u svijetu imaju mnogobrojne organizacije.

Ličko-senjska županija ima izrazito dugu povijest i tradiciju i na temelju toga ima velike predispozicije za razvoj kulturnog turizma. Prikazani su odabrani primjeri i primjeri turističke valorizacije. Prilikom turističke valorizacije od posebnog značaja je interpretacija turističkih sadržaja. Isti sadržaj treba interpretirati prema interesima ciljnih skupina uzimajući u obzir strukturu posjetitelja i njihove perspektive. Kvalitetna interpretacija turističkih sadržaja pospješuje i unapređuje proces turističke valorizacije. Osim razvoja u pogledu turizma, turistička valorizacija doprinosi cjelokupnom razvoju destinacije posebice pogledu poduzetništva i zapošljavanja. Turistička valorizacija Like ima naglasak na brendiranju Like kao mjesta pogodnog za turiste, ali i lokalno stanovništvo. Kako bi se unaprijedio turizam, potrebno je uspostaviti jaču komunikaciju i aktivnosti svih dionika u svrhu postizanja veće kvalitete usluga turistima i jačanje kulturnog turizma u Lici.

POPIS LITERATURE

Popis knjiga

1. Jelinčić, D.A.: Abeceda kulturnog turizma, Meandarmedia, Zagreb, 2008.
2. Kušen, E.: Turistička atrakcijska osnova, Institut za turizam, Zagreb 2002.
3. Pine, B. J. II, Gilmore, J. H., The experience economy, Harvard Business Review Press, Boston, 2011.
4. Richards, B., Marketing turističkih atrakcija, festivala i posebnih događanja – Kako ga primijeniti, Potecon, London 1997.

Stručni članci:

1. Antolović, J., Očuvajmo kulturnu baštinu, Vodič za pripremu i provedbu projekata očuvanja kulturnih dobara, Zagreb: Ministarstvo kulture Republike Hrvatske, 2006., str.15.
2. Hrvatska gospodarska komora, Turizam Ličko-senjske županije u brojkama, <https://www.hgk.hr/documents/turizamlickosenjskezupanije6033badfb0645.pdf>
3. Matečić, I.: Specifičnosti procesa vrednovanja materijalne Kulturne baštine u turizmu, Acta Turistica, Vol 28, No.1, 2016., str. 79., dostupno na <https://hrcak.srce.hr/file/190718> (13.10.2021.)
4. Krpan V.; Promocija održive turističke destinacije Like, Sveučilište Sjever, 2019., str.70.
5. Nikočević L.; Kultura ili baština, Etnografski muzej Istre, Vol.2., Pazin, 2012, str. 16, dostupno na <https://hrcak.srce.hr>
6. Sveučilište Sjever, Promocija održive turističke destinacije Lika, <https://repositorij.unin.hr/islandora/object/unin%3A2429/datastream/PDF/view>, 2019.
7. Šošić.M.T.; Pojam kulturne baštine - međunarodno pravni pogled, Zbornik radova Pravnog fakulteta u Splitu, Vol. 51, 2014., str. 833., dostupno na <http://hrcak.srce.hr/file/190718> (13.10.2021.)
8. Udruga proizvođača Ličkog krumpira , Lički krumpir-oznaka zemljopisnog porijekla, izmjenjena specifikacija proizvoda, 2014, str.3., dostupno na

https://poljoprivreda.gov.hr/UserDocsImages/arhiva/datastore/filestore/106/lzmijenjena_Specifikacija_proizvoda

Strategije:

1. Strategije očuvanja, zaštite i održivog gospodarskog korištenja kulturne baštine Republike Hrvatske za razdoblje 2011.–2015., Ministarstvo kulture, 2011.,str.2.,dostupno na <https://min-kulture.gov.hr/> , Zagreb, srpnja 2011.,
2. Strategija razvoja grada Gospića za razdoblje 2016.-2020.,https://www.gospic.hr/images/stories/UPRAVA/PDF/strategija/strategija_razvoja_grada_gospica_final.pdf ,str.68.-70.(16.11.2021.)
3. Strategiji turističkog razvoja grada Gospića za razdoblje 2017.-2027., dostupno na: https://visitgospic.com/files/2018/dokumenti/gospic_strategija.pdf

Popis internetskih stranica

1. Agroklub, <https://www.agroklub.com> ,14.11.2021
2. Arheološki park Vučedol, <http://arheoloskipark.vucedol.hr/> ,21.9.2021.
3. Gacko pučko otvoreno učilište Otočac, <http://www.gpou-otocac.hr/>
4. Grad Gospić, <https://gospic.hr/> , 15.11.2021
5. Hrvatska riječ, <http://www.hrvatskarijec.rs/vijest/A28956/Turisticka-valorizacija-manifestacija/> ,21.06.2022.
6. Kamp Paradiso drage i Apartmani Neda Drage <https://www.campparadisodrage.com/> ,12.10.2021
7. Lika club, <https://likaclub.eu/> , 13.1.2022.
8. Lika Destination, <https://www.lika-destination.hr/>
9. Leksikografski zavod Miroslava Krlež, <https://www.enciklopedija.hr>
10. Tradicionalna lička kuhinja, <https://www.posjetiliku.com>, 09.12.2021.
11. Turistička zajednica Ličko-senjske županije, <http://visit-lika.com/>
12. UNESCO. Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje. Leksikografski zavod Miroslav Krlež,2021., <http://www.enciklopedija.hr>, 15,10,2021.

POPIS ILUSTRACIJA

Popis grafikona:

Grafikon 1:Dolasci turista u Ličko-senjskoj županiji od 2014.-2021.godine u komercijalnom smještaju	24
Grafikon 2:Noćenja turista u Ličko-senjskoj županiji od 2013.-2021.godine u komercijalnim smještajnim objektima	25
Grafikon 3:Udio noćenja po turističkim zajednicama Ličko-senjske županije 2020.godine u %.....	27
Grafikon 4:Motivi dolaska turista u Ličko-senjsku županiju u 2018.godini	28

Popis slika:

Slika 1:Logo UNESCO-a	5
Slika 2:Nematerijalna baština Ličko-senjske županije	18
Slika 3:Lika Quality	22
Slika 4:Ličko prelo	23

Popis tabela:

Tabela 1:SWOT analiza Ličko-senjske županije.....	11
Tabela 2:Manifestacije.....	20
Tabela 3:Dolasci i noćenja u Ličkoj-senjskoj županiji u 2020.godini po turističkim zajednicama	26